

УДК 327:316.32
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/12-20>

Олена ШЕВЧЕНКО, д-р політ. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-3119-9193
e-mail: Shevchenko_olena@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Вступ. У статті розглядаються наукові підходи до вивчення глобальних кліматичних змін і політики протидії їм, що спираються на теорії міжнародних відносин, глобалізації, екологічної модернізації, сталого розвитку та кліматичної справедливості. Показано комунікативний вимір кліматичної політики (екологічні, ризикові, наукові, політичні й disaster-комунікації) та їхню роль у формуванні кліматично вмотивованої поведінки міжнародних акторів. Окреслено спектр наукових дискусій щодо причин змін клімату – від антропогенного потепління до природних циклів – і пов'язані з цим епістемічні невизначеності для стратегій пом'якшення наслідків й адаптації. Запропоновано авторську концепцію "кліматичного гуманізму", що поєднує протидію змінам клімату з цінностями прав людини, соціальної справедливості та міжнародної відповідальності. Сформульовано теоретико-методологічну основу для аналізу кліматичної політики провідних міжнародних акторів у контексті сучасних глобальних трансформацій.

Методи. Дослідження спирається на системний і міждисциплінарний підхід, поєднуючи теоретико-концептуальний аналіз і синтез наукових підходів із компаративним аналізом теорій та концепцій, зокрема міжнародних відносин, глобалізації, сталого розвитку, екологічної модернізації та кліматичної справедливості. У процесі роботи здійснено аналіз і узагальнення наукових джерел та емпіричних напрацювань, а також контент-аналіз і аналіз документів міжнародних організацій та міжнародно-правових актів, зокрема Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Паризької угоди та звітів Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (IPCC).

Результати. У ході дослідження систематизовано існуючі теоретичні підходи до пояснення феномена глобальних кліматичних змін і проаналізовано їх взаємозв'язок із політичними й інституційними механізмами реагування на них. Виявлено, що комунікативні інструменти – від наукових і політичних повідомлень до кризових та ризикових комунікацій – відіграють ключову роль у формуванні суспільної підтримки кліматичних рішень. Окрему увагу приділено суперечливим інтерпретаціям причин кліматичних змін, що варіюються від антропогенного чинника до природних циклів, та впливу цих інтерпретацій на міжнародні переговорні процеси. З'ясовано, що невизначеність у наукових оцінках може посилювати політичну поляризацію та ускладнювати вироблення єдиних стратегій пом'якшення наслідків й адаптації. Проаналізовано потенціал міждисциплінарного підходу для узгодження екологічних, соціальних та економічних інтересів у глобальній кліматичній політиці. Запропоновано концептуальні орієнтири, здатні забезпечити інтеграцію принципів кліматичної справедливості та прав людини у практику провідних міжнародних акторів.

Висновки. Концептуальні підходи до вивчення політики щодо глобальних змін клімату базуються на сучасних теоріях міжнародних відносин, теорії глобалізації, концепції нового гуманізму та сталого розвитку. З авторського погляду, причини глобальних кліматичних змін мають як антропогенний, так і природний характер, а зміни клімату впливають на всі сфери життєдіяльності людства – політичну, безпекову, економічну, екологічну та соціальну. Авторська концепція "кліматичного гуманізму" як інтерпретація ідеї "нового гуманізму" трактується як концепція, що поєднує політику протидії змінам клімату з цінностями соціальної справедливості, прав людини та міжнародної відповідальності. В основу концепції покладено ідею про відповідальність за збереження довкілля для майбутніх поколінь, необхідність гармонізації інтересів людини і природи, важливість одночасного впровадження екологічно орієнтованих технологій, трансформації свідомості та поведінки громадськості.

Ключові слова: глобальні зміни клімату, кліматична політика, кліматична справедливість, кліматичний гуманізм.

Вступ

Політика глобальних змін клімату (кліматична політика) відіграє вагомий роль у сучасних міжнародних відносинах, оскільки, як зазначається у численних наукових дослідженнях, суттєво впливає на формування нових підходів до взаємодії глобальних акторів, зокрема на тлі посилення політичної, економічної та екологічної нестабільності світу загалом. Наразі кліматичні зміни значно трансформують усі сфери життєдіяльності глобального суспільства, що зумовлює потребу здійснення ефективної політики міжнародних акторів щодо глобальних змін клімату для узгодження дій і швидкого реагування на кліматичні виклики (Шевченко, 2017). Як наголошується у документах міжнародних інституцій, відповідальних за протидію глобальним змінам клімату, кліматична політика сприяє процесу адаптації та інтеграції екологічних стандартів у стратегії міжнародних акторів, створенню нових партнерств та досягненню цілей міжнародних кліматичних угод, зокрема Паризької угоди стосовно клімату, та спільному впровадженню інноваційних рішень щодо охорони навколишнього середовища.

Метою роботи є визначення та теоретичне обґрунтування концептуальних засад аналізу кліматич-

ної політики провідних міжнародних акторів у контексті глобальних змін клімату. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язків між науковими підходами, комунікативними стратегіями та політичними рішеннями у сфері протидії глобальним кліматичним викликам.

Виділення неувіршених раніше частин загальної проблеми полягає у виявленні аспектів, що залишаються недостатньо дослідженими в сучасній науковій і прикладній дискусії з питань глобальних змін клімату. Попри значну кількість праць, присвячених аналізу кліматичної політики, бракує системного міждисциплінарного підходу, який би комплексно поєднував екологічний, соціальний, економічний і комунікативний виміри. Потребує уточнення роль комунікацій у формуванні глобального кліматичного порядку денного та впливі на поведінку урядів і суспільств.

Методи

Дослідження спирається на системний і міждисциплінарний підхід, що передбачає інтеграцію знань та інструментів із різних галузей – міжнародних відносин, політичної науки, екології, соціології, комунікативістики та права. Такий підхід дав змогу розглядати глобальні зміни клімату не лише як екологічний, а й як політичний та соціально-комунікативний феномен. Теоретико-

© Шевченко Олена, 2025

концептуальний аналіз і синтез застосовано для узагальнення та критичного осмислення існуючих наукових підходів, а також для виявлення їхніх сильних і слабких сторін у контексті формування міжнародної кліматичної політики. Компаративний аналіз теорій і концепцій, зокрема міжнародних відносин, глобалізації, сталого розвитку, екологічної модернізації та кліматичної справедливості, використано для зіставлення різних інтерпретацій природи кліматичних викликів і стратегій їхнього подолання. Аналіз і узагальнення наукових джерел охоплював роботи провідних зарубіжних і вітчизняних дослідників, а також актуальні емпіричні дані. Особливу увагу приділено контент-аналізу та аналізу документів міжнародних організацій і міжнародно-правових актів, зокрема Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Паризької угоди та звітів Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (IPCC). Контент-аналіз дозволив виявити ключові теми, наративи та дискурсивні стратегії у сфері кліматичної політики, а також оцінити їхній вплив на формування громадської думки та політичних рішень. Використання міждисциплінарних методів забезпечило можливість комплексного розгляду проблеми, поєднавши макрорівневий аналіз міжнародних процесів із мікрорівневим вивченням комунікативних стратегій та інструментів. Такий методологічний підхід дозволив не лише систематизувати наявні знання, а й запропонувати авторське бачення концептуальних засад дослідження кліматичної політики провідних міжнародних акторів.

Результати

Виклад основного матеріалу. Концептуальні підходи до дослідження кліматичної політики провідних міжнародних акторів у сучасних глобальних трансформаціях ґрунтуються: на теоріях міжнародних відносин, теоріях трансформаційних зрушень, теоріях глобалізації (політичної, економічної, культурної) та глобалізації комунікації, теоріях клімату та екологічної модернізації, а також на концепціях нового гуманізму, сталого розвитку, екологічної глобалізації, кліматичної справедливості. Уважається, що зміни клімату є глобальними за своєю природою, вони сприяють проникності цивілізаційних кордонів, посилюють ступінь взаємозалежності всіх міжнародних акторів у всіх сферах міжнародної взаємодії.

Слід підкреслити, що наукові розвідки представників провідних дослідницьких інститутів США, Європи, Китаю тощо, зокрема Е. Малон (Malone, 2002), Дж. Фрідмана (Friedman, 1990), Д. Едлі та В. Прайслера, Ж. Карбона і Н. Ріверса (Carbone, & Rivers, 2017), присвячені глобалізації, а також українських фахівців (О. Білоруса, С. Шергіна, А. Гальчинського, О. Коппель, О. Пархомчук та ін.), засвідчили, що "...в методології досліджень глобалізму і глобалізації поступово перемагає комплексний, системний підхід, який розглядає глобалізацію як в економічному, так і в геополітичному, соціальному, екологічному, інформаційному, соціокультурному контексті, а ...зміни клімату визначаються як складові глобалізованого середовища і як наслідок глобалізації" (Білорус та ін., 2001). Окремі аспекти проблем міжнародних систем і глобального розвитку розглядаються у дослідженнях О. Коппель та О. Пархомчук, де зауважується, що "...мегатренди як найбільш кардинальні напрями розвитку людства передбачають виявлення масштабних глобальних закономірностей, які визначають осмислення глобальних процесів і проблем сучасності" (Коппель, & Пархомчук, 2022).

Щодо теорій політичної глобалізації та змін клімату, то у працях зарубіжних дослідників Д. Мейера, В. Каттона і В. Данлопа (США) зазначається, що саме глобальні

політичні проблеми є "...універсальною причиною змін клімату" (Meuer, 1999), оскільки, на погляд науковців, "...у політичному вимірі глобальне та національне майже ототожнюється" (Catton, & Dunlap, 1978). Тобто наголошується, що існуюча політична система посилює глобалізацію загалом і водночас сприяє екологічному забрудненню, зростанню викидів парникових газів, особливо від промислового виробництва енергії та зміни землекористування. Виявами політичної глобалізації в аспекті глобальних змін клімату стало укладання міжнародних угод, кодифікованих у договорах і конвенціях, проте їхня реалізація на різних рівнях кліматичної політики міжнародних акторів з часу підписання документів недостатньо відповідає передбаченим у міжнародних актах домовленостям, зокрема йдеться про виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (1992) та Паризької угоди з питань клімату (2015). Відомий англійський дослідник проблеми глобальних змін навколишнього середовища М. Редкліфт пояснює такий підхід "кризою влади", оскільки "...виконання міжнародних угод залежить від політичних рішень окремих національних держав" (Redcliff, 2000). На думку науковця, "...державі може бути складно ефективно протистояти глобальним екологічним викликам і водночас самостійно впроваджувати відповідну політику на локальному рівні" (Redcliff, 2000).

За теорією економічної глобалізації та змін клімату інші проблеми навколишнього середовища, на думку американського глобаліста Дж. Сауріна, актуалізують питання про цінності транснаціональної системи виробництва та її особливості надавати перевагу вигодам "тут і зараз" над відкладеними, але більш невизначеними вигодами (Saurin, 1996). Фактично у дослідженнях фахівця підкреслюється, що капіталістична транснаціональна система економіки є глобальною, модернізація якої погіршує навколишнє середовище через необхідність використовувати "вільні" ресурси для накопичення капіталу. Натомість у працях відомого науковця з міжнародних відносин Е. Валлерстайна йдеться про те, що сутність взаємозв'язку глобальних змін клімату та економічної глобалізації полягає в тому, що "...екологічна економіка має два джерела фінансування – програми адаптації та пом'якшення наслідків глобальних кліматичних змін, що може спричинити, зокрема для промислових підприємств, різке зниження прибутків, а для відповідної діяльності урядів – призвести до значного підвищення податків" (Wallerstein, 1999).

У межах теорії культурної (наукової) глобалізації та глобалізації змін клімату наукові підходи до пояснення глобальних кліматичних змін є найбільш дискусійними, оскільки їхня різноманітність зумовлює зростання невизначеності стосовно причин глобальних кліматичних змін, способів подолання їх наслідків, а також адаптації до нових екологічних стандартів. Наприклад, уважаємо цілком слушними зауваження відомого німецького фахівця з політичної філософії У. Бека, автора концепцій "рефлексивної модернізації" і "супільства ризику", який стверджує, що "...наука відіграє особливу роль у глобальних кліматичних змінах, оскільки пов'язана з проблемою трансформації екологічних процесів самою природою наукових знань та їх використанням" (Beck, 1992). Тобто зміни клімату глобалізують навколишнє середовище, пов'язуючи те, що відбувається в конкретних регіонах, зі всією кліматичною системою в політичному, економічному та культурному аспектах. У спільному дослідженні М. Портера (США) і К. ван дер Лінде (Швейцарія) справедливо

зазначається, що "...глобальна дискусія про навколишнє середовище і зміни клімату містить дві складові, а саме "глобалізацію" та "деглобалізацію". Фахівці вважають, що всі рішення, які ухвалюються на глобальному політичному, економічному та культурному рівнях, мають "...або сприяти глобалізації як найкращому способу захисту навколишнього середовища, або демонструвати глобальну економіку та дозволити міжнародним акторам контролювати власні ресурси на національному рівні" (Porter, & der Linde, 2015).

За теоріями глобалізації комунікації у наукових працях зарубіжних дослідників, зокрема Б. Ванг, С. Мозер, Н. Лумана, В. Ковелло, П. Словіка, Д. вон Вінтерфелда розглядається комунікативний вимір глобальних змін клімату, а кліматичні комунікації – як чинник кліматичної політики. Приміром, у розвідках Б. Ванг наголошується, що "...кліматичні комунікації, які супроводжують глобальні зміни клімату, пов'язані головним чином з інформацією про стан навколишнього середовища, глобальні ризики, вплив на здоров'я людства, наукове пояснення причин змін клімату та про політичну комунікацію" (Wang, 2018). Незалежна американська дослідниця С. Мозер, яка зосереджена в основному на питаннях адаптації до змін клімату та ефективній комунікації у зв'язку із глобальними трансформаціями навколишнього середовища, дотримується поглядів Б. Ванг, стверджуючи, що кліматичні комунікації є міждисциплінарними, оскільки "...частина кліматичної інформації та наукових припущень щодо змін клімату є предметом вивчення інших сфер" (Moser, 2010). Дослідниця виокремлює концепції комунікацій стосовно змін клімату і пропонує розглядати кліматичні комунікації або комунікації про стан навколишнього середовища (Environmental communication) як "...вид комунікаційної практики щодо пояснення проблем навколишнього середовища, спрямованої на зміну структури та дискурсивної системи соціальної комунікації", а також визначати комунікації про ризики (Risk communication) як "...інтерактивний процес обміну інформацією та думками між окремими особами, групами та установами, що містить природні або антропогенні небезпеки, такі як повені, лісові пожежі, спеки та посухи". Крім того, класифікувати комунікації про здоров'я (Health communication) як "...соціальну діяльність, яка використовує різні методи для сприяння та популяризації наукових і технологічних знань, пов'язаних із змінами фізичного і психічного здоров'я людини внаслідок кліматичних змін" (Moser, 2010).

Американські дослідники Н. Луман, В. Ковелло, П. Словік, Д. вон Вінтерфелд у контексті глобалізації визначають і наукову кліматичну комунікацію (Science climate communication) як "...комунікаційну діяльність, спрямовану на поширення наукових підходів та ідей щодо причин і способів подолання глобальних кліматичних викликів та для формування кліматично орієнтованої поведінки серед широкої громадськості через засоби масової інформації" (Luhmann, 1989), а політичну кліматичну комунікацію (Political climate communication) як "...процес функціонування органічної системи розповсюдження, прийняття, ідентифікації та інтернаціоналізації політичної інформації щодо глобальних кліматичних змін як усередині, так і між політичними спільнотами" (Covello et al., 1986).

Деякі дослідники, зокрема визначні американські та європейські фахівці із питань глобальної політики, міжнародних відносин і disaster diplomacy І. Кельман, Й. Курбалія, К. Сперанца, Д. Тейлор, відносять до комунікацій глобальних змін клімату комунікації катастроф

(disaster communication), які пов'язані із "...глобальними, транснаціональними та локальними непередбачуваними ситуаціями і стихійними лихами, включаючи запобігання надзвичайним подіям, пом'якшення наслідків кліматичних катастроф та відновлення ресурсної життєдіяльності країн чи регіонів" (Kurbalija, 2022; Speranza, & Taylor, 2024; Kelman, 2020; Слободяник, 2019). Аналіз комунікацій у контексті глобалізації, здійснений китайськими дослідниками В. Чженом та ін., доводить, що складові кліматичних комунікацій, такі як комунікація про кліматичні ризики, катастрофи, наукова кліматична комунікація, екологічна комунікація, пов'язані з комунікацією про зміни клімату, характеризуються "...недостатньою представленістю в політико-інформаційному просторі, конкуренцією між когнітивними обмеженнями й технологічним прогресом, а також складністю і невизначеністю змін клімату" (Zheng et al., 2021), тобто комунікація щодо змін клімату, згідно з позицією китайських дослідників, убачається більш складною, ніж комунікація про стан навколишнього середовища чи екологічні кризи.

Важливою основою для аналізу кліматичної політики провідних міжнародних акторів становлять теорії клімату. На нашу думку, усебічне вивчення кліматичних змін, їхніх викликів і можливостей сприяє розробці ефективних політичних рішень і кліматичних стратегій. Найпоширенішою вважається теорія антропогенного глобального потепління (АГП, AGW – anthropogenic global warming), яка пояснює зміни клімату діяльністю людини. Водночас існують альтернативні теорії, які заперечують або ставлять під сумнів антропогенний характер цих змін, що зумовлює тривалі наукові й суспільні дискусії.

Приміром, згідно з антропогенною теорією змін клімату, викиди парникових газів унаслідок життєдіяльності глобального суспільства, головним чином вуглекислого газу (CO₂), метану та закису азоту, викликають катастрофічне підвищення глобальної температури, що кваліфікується як посилений парниковий ефект. Прихильником зазначеної теорії вважається колишній віцепрезидент США А. Гор, який відстоював позицію антропогенного чинника глобальних змін клімату в роботі "Незручна правда. Глобальне потепління. Як зупинити планетарну катастрофу". У контексті міжнародних відносин А. Гор підкреслює, що глобальне потепління вважається проблемою, що потребує спільних зусиль усіх міжнародних акторів, та наголошує на необхідності міжнародного співробітництва для ефективного вирішення кліматичних проблем, оскільки "...зміни клімату не знають кордонів і впливають на всі країни без винятку" (Gore, 2006). Відповідно до його поглядів, міжнародна взаємодія має включати не тільки економічний розвиток, але й екологічну відповідальність, а міжнародні актори мають співпрацювати щодо впровадження зелених технологій, адаптації до змін клімату та зменшення наслідків глобального потепління.

Позиції про антропогенну причину глобальних кліматичних змін послідовно підтримує й Міжурядова група експертів з питань змін клімату (МГЗЕК) у доповідях на основі акумульованої наукової, технічної та соціально-економічної оцінки кліматичних ризиків. Зауважимо, що А. Гору спільно з МГЗЕК у 2007 р. було присуджено Нобелівську премію миру за роботу із захисту навколишнього середовища та дослідження з проблемами змін клімату. Згодом було оприлюднено VI звіт МГЗЕК (2021), в якому було проаналізовано поточні кліматичні зміни та майбутні ризики для людства

на найближче сторіччя (IPCC, 2021). Популяризація ідей АГП у другій половині ХХ ст. пов'язана з дослідженнями міжнародної природоохоронної організації GreenPeace (Legget, 1990), інших міжнародних організацій, а також чисельними моделюваннями клімату, найбільш відомим із яких вважається доповідь фахівців Масачусетського технологічного інституту "Межі зростання", в якій було підкреслено саме антропогенну причину парникового ефекту (Meadows et al., 1972).

Політичний аспект доповіді "Межі зростання" полягає в попередженні про можливі наслідки безконтрольного економічного зростання та споживання ресурсів для глобальної стабільності, тобто нескінченне зростання економіки в умовах обмежених природних ресурсів неможливе і може призвести до глобальних екологічних і соціальних катастроф. У дослідженні стверджується, що в умовах обмежених ресурсів планети, без зміни підходів до споживання та виробництва, людство може стикнутися із глобальними проблемами стосовно зниження якості навколишнього середовища та кліматичної конфліктності. Загалом, доповідь стосується необхідності змін парадигми розвитку, за якою інтереси збереження планети, стабільності та соціальної справедливості мають бути важливішими за невпинне економічне зростання, що призводить до виснаження ресурсів і порушення глобальної екологічної рівноваги.

Зауважимо, що упродовж останніх років довіра до теорії АГП різко впала, "...враховуючи нові дослідження, які вказують на природні причини сучасного потепління, а стабілізація (за деякими показниками, падіння) глобальних температур виявила певні недоліки теорії АГП" (Шевченко, 2023а). Численні петиції зарубіжних науковців, які незгодні з так званим "консенсусом" на користь АГП, містять вимоги до перегляду сучасних кліматичних моделей та підходів до інтерпретації кліматичних змін і заклики до відкритого обговорення і врахування різних поглядів щодо міжнародних кліматичних ініціативах і кліматичної політики. Зокрема, американський дослідник Д. Баст вважає, що "...парадигма АГП здобула чимало противників і тих, хто сумнівається в її достовірності, після Кіотської конференції 1997 р., на якій економічно розвиненим країнам фактично був пред'явлений ультиматум: "...або загальна катастрофа в майбутньому, або зниження промислових викидів зараз" (Bast, J., & Bast, D., 2010).

Відповідно в рамках наукового дослідження, крім теорії антропогенної причини глобальних кліматичних змін, доцільно буде згадати й гіпотезу про природні цикли клімату, згідно з якою кліматичні зміни відбуваються за природними циклами, які не пов'язані з людською діяльністю. Відповідно до цієї гіпотези, Земля проходить через тривалі періоди тепла і холоду, які є частиною природних процесів. На думку дослідників, ці природні цикли пояснюють, чому клімат може змінюватися без участі антропогенних чинників, але не пояснюють поточне глобальне потепління, яке спостерігається в останні десятиліття.

У науковому та експертному середовищі представлено погляди фахівців, які заперечують проблеми змін клімату економічними причинами або пояснюють їх як частину глобальної теорії змови. Прихильники економічного підходу обґрунтовують свою позицію прагненням захистити поточні інтереси, оскільки найбільш негативні наслідки кліматичних змін очікуються лише в майбутньому. Враховуючи часовий дисконт, компанії уникають упровадження кліматичних інновацій, адже це забезпечує короткострокову економічну вигоду. Еко-

номічна мотивація також пояснює, чому деякі корпорації свідомо ігнорують проблему кліматичних змін, намагаючись мінімізувати обізнаність громадськості. Приміром, Exxon, одна з найбільших нафтових корпорацій світу, у дослідженні кліматичних змін (1970–1980-ті рр.) вказувала на ризики зеленого переходу, що змусило компанію вирішувати дилему: інформувати громадськість і змінювати бізнес-модель у напрямі альтернативної енергетики або зберегти високоприбуткову модель викопного палива. Вибір компанії на користь збереження вуглецевої моделі був зумовлений стабільною рентабельністю діяльності при мінімальних інвестиціях, оскільки реструктуризація потребувала б значних витрат на інноваційні технології.

Зазначимо, що наразі спостерігається значне зростання досліджень теорії змови стосовно змін клімату. Група американських дослідників під керівництвом С. Левандовські пропонують "...не ототожнювати прихильників теорій змови, які заперечують зміну клімату, і прихильників теорій змови, які вірять у зміну клімату" (Lewandowsky et al., 2016), оскільки відомо, що галузі промисловості (найбільші емітенти вуглекислого газу) справді фінансували ініціативи, спрямовані на формування сприятливої громадської думки як серед еліт, так і широкої громадськості, з метою неприйняття несприятливого для них законодавства. Водночас подібні дії виправдовуються нормами і правилами плюралістичного суспільства, коли корпорації люблять ухвалення вигідних для них законів.

Отже, зміни клімату, як доводять фахівці, вважаються проблемою, щодо якої, з одного боку, існує серйозний науковий консенсус, а з другого, – численні громадські дискусії. Тобто можна говорити про наявність двох протилежних підходів стосовно причин глобальних змін клімату: за першим підходом антропогенний чинник визначено основною причиною змін клімату, а за другим – чинники, на які не впливає діяльність людства (Шевченко, 2023а). Можна погодитися із позицією американських дослідників Д. Ушінські та Д. Парента, які пропонують не відкидати теорії змов щодо клімату, доки не буде знайдено їхнє "...підтвердження позитивними доказами за певний проміжок часу" (Uscinski, & Parent, 2014). Зауважимо, що хоча розглянуті теорії стосуються аналізу причин змін клімату, сучасний науковий консенсус підтримує антропогенну теорію як основну причину поточного глобального потепління, що також має важливий політичний аспект: необхідність міжнародної взаємодії та ухвалення політичних рішень для забезпечення сталого розвитку (Шевченко, 2018а).

Концептуальний вимір політики глобальних змін клімату розглядається на рівні концепцій нового гуманізму, сталого розвитку, екологічної культури та кліматичної справедливості. На особливий інтерес заслуговує концепція нового гуманізму, викладена в роботі "Людські якості" А. Печчеї, видатного італійського дослідника глобальної проблематики та концепції сталого розвитку, філософа, першого президента Римського клубу, в якій розглядаються питання нового гуманізму як способу подолання глобальних викликів сучасності, у тому числі глобальних змін клімату. На думку автора, розв'язання проблем, які стоять перед людством, мають "...забезпечити в людині таку трансформацію, підняти її якості і можливість до рівня, адекватного її новій підвищеній відповідальності в цьому світі" (Рессеї, 1977). А. Печчеї, розглядаючи людський розвиток, трансформацію людських цінностей як

основні умови і засоби розв'язання глобальних проблем, підкреслює, що важливим у контексті глобальних змін клімату є формування принципово нової гуманістичної свідомості.

Значну увагу у своїх дослідженнях А. Печеї присвячував кліматичним комунікаціям, які визначав як необхідність підвищення обізнаності людства про негативний вплив індустріалізації на планету, закликаючи діяти відповідно до положень нового гуманізму з метою уникнення глобальної катастрофи. Ідеї А. Печеї щодо підвищення обізнаності міжнародної спільноти про причини та наслідки глобальних кліматичних змін знайшли відображення у доповіді А. Кінга і Б. Шнайдера "Перша глобальна революція" (1991), в якій аналізувалася тогочасна глобальна ситуація, яка стосувалася "...першої глобальної революції, спричиненої геостратегічними, соціальними, технологічними, культурними та етичними чинниками" (King, & Schneider, 1993). Окрім проблем незбалансованого економічного зростання, взаємозалежності націй і демографічного вибуху, значна увага у дослідженні приділялася забрудненню довкілля та глобальному потеплінню. Як наголошувалося у доповіді, охорона навколишнього середовища стала одним із трьох ключових завдань, вирішення якого визнавалося необхідним для запобігання незворотним наслідкам забруднення довкілля (Шевченко, 2017в).

Ідеї нового гуманізму отримали подальший розвиток у працях сучасних експертів Римського клубу, зокрема Г. Гарінгтона, С. Отто-Шармера, Д. Гоша, Ш. Чакраборті, А. Цебаллоса, А. Адібі. Наприклад, Г. Гарінгтон наголошує на "...необхідності зміни суспільних пріоритетів від матеріального споживання до всеохоплюючого добробуту" (Herrington, 2022). Своєю чергою, С. Отто-Шармер акцентує на важливості "...зміни системи уявлень через обізнаність", пропонуючи створення навчально-інформаційної інфраструктури для трансформації мислення від "его-логіки" до "еко-логіки" у всіх сферах життя (Scharmer, 2022). Таким чином, наукові роботи А. Печеї та інших прихильників концепції "нового гуманізму", а також доповіді Римського клубу можуть розглядатися як складова кліматичної політики і кліматичних комунікацій, спрямованих на підвищення обізнаності міжнародної спільноти щодо глобальних кліматичних викликів і пошуку шляхів їх розв'язання (Ghosh et al., 2022).

Авторська концепція "кліматичного гуманізму" як інтерпретація ідеї нового гуманізму трактується як концепція, що поєднує політику протидії змінам клімату з цінностями соціальної справедливості, прав людини та міжнародної відповідальності. У міжнародно-політичному контексті ця концепція спрямована на забезпечення рівноправного розподілу зобов'язань між державами, враховуючи їхній внесок у глобальне потепління та економічні можливості для адаптації та пом'якшення наслідків змін клімату. До основних положень концепції "кліматичного гуманізму" відносимо: сталий розвиток, кліматичну дипломатію, кліматичну справедливість та міжнародні механізми підтримки вразливих регіонів і суспільств. При цьому формування кліматично-гуманістичної свідомості та кліматично-вмотивованої поведінки на рівні міжнародних акторів та спільнот визначено основними умовами для переходу до стійких екологічних моделей (Шевченко, 2023а).

Запропонована концепція нового гуманізму А. Печеї була поглиблена у базових документах Програми розвитку ООН з навколишнього середовища (UNDP), в

яких наголошувалося, що вихід із кризи, з якою людство стикнулось на початку XXI ст., можливий через упровадження концепції сталого розвитку. Ця концепція визначається як розвиток, який "...задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби" (UNDP, 2018). В її основі, як зазначають дослідники, є баланс між екологічними, соціальними та економічними аспектами за умов екологічних обмежень.

Водночас концепція сталого розвитку вважається дискусійною і виявляється в тому, що існують різні підходи, які пов'язують економічне зростання і сталий розвиток. Приміром, на думку європейських науковців Х. Аусабеля та М. Редкліфта, ці процеси "...можуть бути сумісними за умови впровадження міжнародних правил захисту видів та екосистем, що перебувають під загрозою зникнення" (Aussabel, 1991; Redclif, 2000). Натомість Х. Дейлі, С. Кобб, Т. Халстед і Д. Роуї стверджують, що положення концепції є несумісними, оскільки "...стале зростання – це оксюморон (поєднання непокерованого)" (Daly, 1992; Cobb et al., 1995), а В. Істерлі та Д. Галтунг зазначають, що "...їхня сумісність може залежати від того, як будуть визначатись такі змінні, як "багатство", "потреби майбутніх поколінь" і "економічна ефективність", і які пріоритети вийдуть на перше місце" (Easterly, 2001; Galtung, 1997). Водночас усі зазначені підходи об'єднуються аргументами, що неконтрольована глобалізація загострюватиме проблеми змін клімату, зумовлюватиме необхідність трансформації існуючої системи, перш за все в контексті екологічної модернізації, і визначатиме середовище (природу) не як зовнішнє щодо людських суспільств та їх систем виробництва/споживання, а як "нову екологічну парадигму", яка об'єднує спільноти та природні умови існування людства.

Одним із підходів у рамках концепції сталого розвитку стала ідея демодернізації, запропонована нідерландським дослідником Г. Спааргареном, яку визначено як "...прагнення до зеленого суспільства невеликих громад, які живуть у гармонії з природою" (Spaargaren, 2000). Іншою позицією сталого розвитку вважається "екологічна модернізація", прихильники якої пропонують перехід на нові екологічно-орієнтовані способи виробництва для мінімізації екологічної шкоди та збільшення прибутку. Ці ідеї, разом із такими механізмами, як торгівля викидами та податкові пільги для "зелених" галузей, стають важливими складовими сучасної кліматичної політики провідних міжнародних акторів.

У дослідженнях щодо політики глобальних змін клімату важливе місце займає концепція екологічної культури, яка визначає процеси та форми адаптації суспільства до навколишнього середовища. До становлення концепції екологічної культури долучилися зарубіжні теоретики глобального розвитку, зокрема, Д. Стюард, Ч. Франк і Д. Джоралмон, які вперше ввели це поняття, а також українські дослідники Ю. Пахомов, С. Кримський і Ю. Павленко, (Пахомов та ін., 2002), що висвітлювали питання регулювання екологічних відносин у ноосфері. Зокрема, Д. Стюард підкреслював, що природні умови об'єктивно впливають на взаємодію людини і природи, наголошуючи на необхідності поваги до природи та адаптації до її вимог (Steward, 1955). Х.-К. Танг запропонував ширше визначення екологічної культури як "...системи культурних цінностей, пов'язаних із усіма аспектами людської діяльності, включаючи матеріальні явища, духовність, природне і соціальне середовище" (Thang, 2011). Л. Хед і

М. Саттон досліджували екологічну культуру через створення людиною культурних і соціальних цінностей, які виявляються у ставленні до природи та практичної діяльності людства (Head, 2010; Sutton, & Anderson, 2013). У контексті кліматичної політики екологічна культура виступає як спосіб мислення, ставлення та поведінки щодо природного середовища, а також як рушійна сила сталого розвитку.

Політичний контекст концепції екологічної культури, як підкреслюється у численних дослідженнях, полягає у формуванні суспільних і державних стратегій з питань сталого розвитку, збереженні довкілля та протидії змінам клімату. Тобто екологічна культура впливає на кліматичну політику й політичну відповідальність інституцій державного управління, сприяє розробці кліматичного законодавства, запровадженню стандартів "зеленої" економіки, виконанню міжнародних кліматичних угод, а також на розвиток екологічного активізму та кліматично-вмотивовану поведінку громадськості. Таким чином, концепція екологічної культури має освітній і моральний виміри, визначає розподіл політичної влади, міжнародну взаємодію та механізми глобального кліматичного управління тощо.

Науковці Д. Хонг і Н. Хонг, аналізуючи екологічну культуру в контексті концепції сталого розвитку, акцентують увагу на формуванні політичної свідомості та механізмах екологічного управління і підкреслюють, що підвищення рівня екологічної культури є "...ключовим чинником, який визначає здатність суспільства розвивати екологічно орієнтовану політику та впроваджувати ефективні природоохоронні стратегії" (Houng, D., & Houng, T., 2018). На думку дослідників, екологічна культура сприяє політичній підтримці заходів із захисту довкілля, реалізації екологічного законодавства та міжнародних кліматичних ініціатив. Концепція також визначає готовність громадян до участі в природоохоронній діяльності, що впливає на політичні рішення через демократичні процеси, громадські рухи та діяльність екологічно орієнтованих політичних партій.

У сучасному науковому дискурсі також обговорюється концепція кліматичної справедливості, яка пояснює необхідність справедливого та рівноправного внеску щодо подолання глобальних кліматичних проблем і пропонує рішення, спрямовані на усунення основних причин змін клімату, одночасно вирішуючи широкий спектр соціальних, расових та екологічних "несправедливостей". Дослідження центру кліматичної справедливості Каліфорнійського університету визначили основні положення концепції кліматичної справедливості, зокрема справедливий перехід, тобто перехід економік, заснованих на викопному паливі, до систем, заснованих на відновлюваних джерелах енергії, що включає технологічні зміни, створення нових робочих місць та політичні й економічні трансформації. До концепції кліматичної справедливості було також віднесено соціальну і расову справедливість, тобто визнання й подолання непропорційності впливу змін клімату на спільноти з низьким рівнем доходу; підтримку корінних громад, життєдіяльність та ідентичність яких пов'язана із навколишніми екосистемами. Стійкість і адаптація громад, згідно з концепцією кліматичної справедливості, визначається як зменшення диспропорції, коли місцеві громади, які здійснюють найменший вплив на клімат планети, стикаються з найважчими наслідками змін клімату, і здатність таких громад адаптуватися до кліматичних змін (Center for Climate Justice, 2022). Водночас у численних працях відомої української до-

слідниці Є. Тихомірової наголошується на "...контр-оверсійному тлумаченні кліматичної справедливості" (Тихомірова, 2022а), що на її думку полягає у протиставленні вирішення глобальних змін клімату шляхом зниження існуючої несправедливості у розподілі природних ресурсів між розвиненими й маргіналізованими громадами, тобто дотримання принципів розподільної та процедурної справедливості.

Натомість кліматична справедливість у деяких працях розглядається з погляду необхідності стримування змін клімату в певних межах, як зазначається у Паризькій угоді. У такому випадку, підкреслюється у дослідженнях, вплив змін клімату на природні екосистеми буде суттєвішим, що виключатиме можливість справедливості для наступних поколінь. Зауважимо, що у міжнародно-політичному контексті несправедливості між поколіннями стосується ухвалення рішень, які можуть мати негативні довгострокові наслідки через короткострокові політичні чи економічні вигоди, оскільки розвинені країни історично сприяли глобальному потеплінню, а його наслідки найбільше вплинуть на країни, що розвиваються, і майбутні покоління у цих регіонах. Загалом, у міжнародному та політичному контексті інтергенераційна несправедливість указує на необхідність стратегічного мислення та відповідального глобального управління для уникнення потенційних кризових викликів через сучасну політику стосовно глобальних змін клімату. Таким чином, концепція кліматичної справедливості, на наш погляд, розуміється ширше, ніж питання природоохоронного характеру, і включає міжнародну, політичну, економічну, соціальну та комунікативну взаємодію міжнародних акторів і потребує системної трансформації.

Водночас зауважимо, що сукупність різних теорій, концепцій і міждисциплінарності щодо причин глобальних змін клімату свідчить про наявність невизначеності, яка має бути врахована при розробці кліматичної політики. Це підтверджує дослідження європейських науковців Б. Тайбі, Дж. Кваккела та С. Керміш, які наголошують, що "...такі ризики, як кліматичні, неможливо розрахувати як функцію ймовірності та ефекту, оскільки вони вважаються системними ризиками, що включають невизначеність і двозначність" (Taebi et al., 2020), коли немає однієї однозначної правильної чи неправильної відповіді щодо глобальних кліматичних змін. Дві основні стратегії подолання глобальних кліматичних змін – адаптація та пом'якшення наслідків, як уважають американські дослідники Е. Познер і Д. Вейсбах, "...створюють велику кількість епістемічних невизначеностей, які охоплюють дискурс про те, як ураховувати різні інтереси світових спільнот у майбутньому при реалізації кліматичної політики" (Posner, & Weisbach, 2010). Отже, на нашу думку, фактор невизначеності при вирішенні глобальних змін клімату має враховуватись при ухваленні політичних рішень стосовно кліматичних ризиків та подальших кліматичних стратегій (Шевченко, 2018б).

Дискусія і висновки

Таким чином, глобальна проблема кліматичних змін має міждисциплінарний характер і містить такі складові: "...політичну як врахування інтересів усіх акторів міжнародних відносин; економічну як необхідність вироблення відповідних стратегій, що стимулюють скорочення викидів парникових газів; та геофізичну як дискусії про причини кліматичних змін і прогнозування їхнього характеру в майбутньому" (Тихомірова, 2018а). Концептуальні підходи до політики глобальних змін клімату визначаються теоріями багатомірності та ди-

намічності сучасної глобалізації, що передбачає здійснення аналізу взаємовпливів основних стратегій розвитку цього комплексного процесу на глобальному, регіональному і національному рівнях. Такий вимір зумовлює цілісний підхід до аналізу кліматичної політики провідних міжнародних акторів, дає можливість з'ясувати взаємозв'язки і на цій основі зробити відповідні узагальнення та висновки щодо еволюції кліматичної політики на всіх рівнях міжнародної взаємодії. Аналіз наукових теорій міжнародних відносин, теорій глобалізації (політичної, економічної, культурної), теорій трансформаційних зрушень, теорій клімату та екологічної модернізації тощо уможливив виокремлення таких основних напрямів досліджень, як формування і реалізація стратегій кліматичної політики на рівні міжнародних інституцій, особливостей кліматичної політики провідних міжнародних акторів, урахування структури, ключові чинники, механізми та інструменти забезпечення національних інтересів у міжнародних відносинах. У контексті дослідження політики міжнародних акторів щодо глобальних змін клімату було розглянуто концепції нового гуманізму, сталого розвитку, екологічної глобалізації, кліматичної справедливості щодо: переосмислення цінностей і посилення відповідальності за кліматичні рішення; необхідності балансування економічного зростання, соціальної рівності та екологічної стабільності; вироблення спільних рішень і глобального управління стосовно екологічних ризиків; важливості захисту найвразливіших спільнот в умовах нерівномірного впливу наслідків змін клімату. Авторська концепція "кліматичного гуманізму" може бути визначена як інтерпретація ідеї "нового гуманізму", тобто відповідальності людства за збереження довкілля та формування нової гуманістичної кліматичної свідомості.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Білорус, О., Гузенко І., & Мацейко Ю. (2001). *Глобалізація і безпека розвитку*. КНЕУ.
- Коппель, О., & Пархомчук, О. (2022). Мегатренди глобального розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 56 (22), 10–15.
- Пахомов, Ю., Кримський, С., Павленко, Ю., Сіденко, С., & Шморгун А. (2002). *Цивілізаційні моделі сучасності та їх історичні корені*. НАНУ.
- Слободяник, О. (2019). Сучасний інструментарій зовнішньополітичних комунікацій у міжнародних відносинах. *Глея: науковий вісник: "Політичні науки"*, 143(3), 68–73.
- Тихомирова, Є. (2018). Міжнародно-правове та організаційне оформлення архітектури кліматичних змін. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2(4). <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/download/66/60/>
- Тихомирова, Є. (2022). Концепт кліматичної дипломатії у сучасному науковому дискурсі. *Innovation in der modernen Wissenschaft: Wirtschaft, Management, Tourismus, Jurisprudenz, Pädagogik, Philologie*, 49–69
- Шевченко, О. (2017). Чинники актуалізації глобальної зміни клімату. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*, 35(3)6, 269–282.
- Шевченко, О. (2018а). Наукова думка про дослідження глобальних проблем людства. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 134, 27–40. <https://doi.org/10.17721/apmv.2018.134.0.27-40>
- Шевченко, О. (2018б). Сучасні шляхи врегулювання глобальної зміни клімату. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини*, 47–48, 70–77.
- Шевченко, О. (2023). Комунікації глобальних змін клімату: концептуальний вимір. *Міжнародні та політичні дослідження*, 36, 224–231.
- Ausabel, J. (1991). Does climate still matter? *Nature*, 350, 649–652. <https://doi.org/10.1038/350649a0>
- Bast, J., & Bast, D. (Eds.). (2010). *Climate change reconsidered. The report of the Nongovernmental International Panel on Climate Change*. The Heartland Institute. <https://www.heartland.org/publications-resources/publications/climate-change-reconsidered-2010>

- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage. <http://www.riversimulator.org/Resources/Anthropology/RiskSociety/RiskSocietyTowardsANewModernity1992Beck.pdf>
- Carbone, H., & Rivers, J. (2017). The impacts of unilateral climate policy on competitiveness: evidence from computable general equilibrium models. *Review of Environmental Economics and Policy*, 11(1), 24–42.
- Catton, W., & Dunlap, R. (1978). Environmental sociology: a new paradigm. *The American Sociologist*, 13(1), 41–49.
- Cobb, C., Halstead, T., & Rowe, J. (1995). *The Genuine Progress Indicator: Summary of Data and Methodology. Redefining Progress*.
- Covello, V., Slovic P., & Von Winterfeldt, D. (1986). Risk communication: A review of the literature. *Risk Abstracts*, 3, 171–182.
- Daly, H. (1992). *Steady-State Economics*. Earthscan.
- Easterly, W. (2001). *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. MIT Press.
- Friedman, J. (1990). Being in the world: Globalization and localization in Global Culture: *Nationalism, Globalization and Modernity*. Sage.
- Galtung, J. (1997). On the social costs of modernization: social disintegration, anomie/anomie and social development. *International Institute of Social Studies*, 27(2), 379–413
- Ghosh, J., Chakraborty, S., Sucar, A., Ceballos, D., Ibrat, A., & Adiba J. (2022). *A just transition: how can we fairly assign climate responsibility?* https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/07/Earth4All_Deep_Dive_Ghosh.pdf
- Gore, A. (2006). *An Inconvenient Truth, The Planetary Emergency of Global Warming and What We Can Do About It*. Rodale Books.
- Head, L. (2010). Cultural Ecology: Adaptation – Retrofitting a Concept? *Progress in Human Geography*, 34(2), 234–242.
- Herrington, G. (2022). *The Limits to Growth model: still prescient 50 years later*. https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/05/Earth4All_Deep_Dive_Herrington.pdf
- Huong, D., & Huong, T. (2018). Ecological Culture and Educational Issue of Ecological Culture – Motivation for the Human Development. *American Journal of Educational Research*, 6(6), 694–702. DOI: 10.12691/education-6-6-17. <https://pubs.sciepub.com/education/6/6/17/index.html>
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.
- Kelman, I. (2020). *Disaster Diplomacy After 20 Years*. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/disaster-choice/202010/disaster-diplomacy-after-20-years>
- King, A., & Schneider, B. (1993). *The First Global Revolution* (Club of Rome). Pantheon Books.
- Kurbalija, J. (2022). *Valencia flooding: Why did one of the leading smart cities fail on basic safety?* [Synthese, 195, 175–196.](https://www.diplomacy.edu/topics/disaster-diplomacy/Leggett, J. (1990). Global warming: the Greenpeace report. Geen Peace.</p>
<p>Lewandowsky, S., Cook, J., & Lloyd, E. (2016). The)
- Luhmann, N. (1989). *Ecological Communication*. University of Chicago Press.
- Malone, E. (2002). Hot Topics: Globalization and Climate Change. *Social Thought and Research*, 25(1–2), 143–173.
- Meadows, D., Meadows, D., Randers, J., & Behrens, W. (1972). *The Limits to Growth; A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. Universe Books.
- Meyer, J. (1999). *The changing cultural content of the nation-state: a world society perspective*. Cornell University Press.
- Moser, S. (2010). Communicating climate change: History, challenges, process and future directions. *WIREs Climate Change*, 1(1), 31–53. <https://doi.org/10.1002/wcc.11>
- Peccei, A. (1977). *The Human Quality*. Pergamon Press.
- Porter, M., & Van der Linde, C. (2015). Toward a new conception of the environment competitiveness relationship. *Journal of economic perspectives*, 9(4), 97–118.
- Posner, E., & Weisbach, D. (2010). *Climate change justice*. Princeton University Press.
- Redclift, M. (2000). *Environmental social theory for a globalizing world economy. Environment and Global Modernity*. Sage.
- Saurin, J. (1996). *International relations, social ecology and the globalization of environmental change. The Environment and International Relations, Global Environmental Change Series*. Routledge.
- Scharmer, C. (2022). *Transforming our economies from ego to eco*. https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/10/Earth4All_Deep_Dive_Scharmer.pdf
- Spaargaren, G. (2000). Ecological modernization theory and the changing discourse on environment and modernity. *Environment and Global Modernity*, 41–73.
- Speranza, C., & Taylor, D. (2024). *The Rise of the Disaster Diplomat: A New Era for Domestic Crisis Leadership*. <https://www.chds.us/c/emergency-management-disasters/>
- Steward, J. (1955). *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. University of Illinois Press.
- Sutton, M., & Anderson, E. (2013). *Introduction to Cultural Ecology*. DOI:10.4324/9781003135456.

- Taebi, B., Kwakkel, J. H., & Kermisch, C. (2020). Governing climate risks in the face of normative uncertainties. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11(4), e666. <https://doi.org/10.1002/wcc.666>
- Thang, H. (2011). River, sea ecological culture and tourism in Cuu Long River Delta. *Journal of Social Sciences*, 9, 42. DOI: 10.12691/education-6-6-17.
- UNDP. (2018). *Sustainable development goals*. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- Uscinski, J., & Parent, J. (2014). *American conspiracy theories*. Oxford University Press.
- Wallerstein, I. (1999). Ecology and the capitalist costs of production: no exit. *Ecology and the World-System*, Praeger, 3–12. <https://doi.org/10.5040/9798216188254.ch-001>
- Wang, B. (2021). *China's Transition on Climate Change Communication and Governance: From Zero to Hero*. Springer.
- What is Climate Justice? (2022). *Center for Climate Justice*. <https://centerclimatejustice.universityofcalifornia.edu/what-is-climate-justice/#just-transition>
- Zheng, B., Qin, Z., & Zheng, Q. (2021). Strategic orientation and action strategy of climate communication in China under the background of ecological civilization construction and green development concept. *News Writing*, 6, 45–51.
- References**
- Ausabel, J. (1991). Does climate still matter? *Nature*, 350, 649–652. <https://doi.org/10.1038/350649a0>
- Bast, J., & Bast, D. (Eds.). (2010). *Climate change reconsidered. The report of the Nongovernmental International Panel on Climate Change*. The Heartland Institute. <https://www.heartland.org/publications-resources/publications/climate-change-reconsidered-2010>
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage. <https://www.riversimulator.org/Resources/Anthropology/RiskSociety/RiskSocietyTowardsANewModernity1992Beck.pdf>
- Bilorus, O. et al. (2001). *Globalization and Development Security*. KNEU [in Ukrainian].
- Carbone, H., & Rivers J. (2017). The impacts of unilateral climate policy on competitiveness: evidence from computable general equilibrium models. *Review of Environmental Economics and Policy* 11 (1), 24–42.
- Catton, W., & Dunlap R. (1978). Environmental sociology: a new paradigm. *The American Sociologist*, 13(1), 41–49.
- Cobb, C., Halstead, T., & Rowe, J. (1995). *The Genuine Progress Indicator: Summary of Data and Methodology*. Redefining Progress.
- Covello, V., Slovic P., & Von Winterfeldt, D. (1986). Risk communication: A review of the literature. *Risk Abstracts*, 3, 171–182.
- Daly, H. (1992). *Steady-State Economics*. Earthscan.
- Easterly, W. (2001). *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. MIT Press.
- Friedman, J. (1990). *Being in the world: Globalization and localization in Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. Sage
- Galtung, J. (1997). On the social costs of modernization: social disintegration, atomie/anomie and social development *International Institute of Social Studies*, 27(2), 379–413.
- Ghosh, J., Chakraborty, S., Sucar, A., Ceballos, D., Ibnat, A., & Adiba J. (2022). *A just transition: how can we fairly assign climate responsibility?* https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/07/Earth4All_Deep_Dive_Ghosh.pdf
- Gore, A. (2006). *An Inconvenient Truth, The Planetary Emergency of Global Warming and What We Can Do About It*. Rodale Books.
- Head, L. (2010). Cultural Ecology: Adaptation – Retrofitting a Concept? *Progress in Human Geography* 34(2), 234–242.
- Herrington, G. (2022). *The Limits to Growth model: still prescient 50 years later*. https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/05/Earth4All_Deep_Dive_Herrington.pdf
- Huong, D., & Huong, T. (2018). Ecological Culture and Educational Issue of Ecological Culture – Motivation for the Human Development. *American Journal of Educational Research*, 6(6), 694–702. DOI: 10.12691/education-6-6-17 <http://pubs.sciepub.com/education/6/6/17/index.html>
- IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.
- Kelman, I. (2020). *Disaster Diplomacy After 20 Years*. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/gb/blog/disaster-choice/202010/disaster-diplomacy-after-20-years>
- King, A., & Schneider, B. (1993). *The First Global Revolution* (Club of Rome). Pantheon Books.
- Koppel, O., & Parkhomchuk, O. (2022). Megatrends of Global Development. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 56(22), 10–15 (in Ukrainian).
- Kurbalija, J. (2022). *Valencia flooding: Why did one of the leading smart cities fail on basic safety?* <https://www.diplomacy.edu/topics/disaster-diplomacy/>
- Leggett, J. (1990). *Global warming: the Greenpeace report*. GreenPeace.
- Lewandowsky, S., Cook, J., & Lloyd, E. (2016). The "Alice in Wonderland" mechanics of the rejection of (climate) science: Simulating coherence by conspiracism. *Synthese*, 195, 175–196.
- Luhmann, N. (1989). *Ecological Communication*. University of Chicago Press.
- Malone, E. (2002). Hot Topics: Globalization and Climate Change. *Social Thought and Research*, 25(1–2), 143–173.
- Meadows, D., Meadows, D., Randers, J., & Behrens W (1972). *The Limits to Growth; A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. Universe Books.
- Meyer, J. (1999). *The changing cultural content of the nation-state: a world society perspective*. Cornell University Press.
- Moser, S. (2010). Communicating climate change: History, challenges, process and future directions. *WIREs Climate Change*, 1(1), 31–53. <https://doi.org/10.1002/wcc.11>
- Pakhomov, Yu., Krymsky, S., Pavlenko, Yu., Sidenko, S., & Shmorhun, A. (2002). *Civilizational Models of Modernity and Their Historical Roots*. NASU [in Ukrainian].
- Peccei, A. (1977). *The Human Quality*. Pergamon Press.
- Porter, M., & Van der Linde, C. (2015). Toward a new conception of the environment competitiveness relationship. *Journal of economic perspectives*, 9(4), 97–118.
- Posner, E., & Weisbach, D. (2010). *Climate change justice*. Princeton University Press.
- Redclift, M. (2000). *Environmental social theory for a globalizing world economy. Environment and Global Modernity*. Sage.
- Saurin, J. (1996). *International relations, social ecology and the globalization of environmental change. The Environment and International Relations, Global Environmental Change Series*. Routledge.
- Scharmer, C. (2022). *Transforming our economies from ego to eco*. https://www.clubofrome.org/wp-content/uploads/2022/10/Earth4All_Deep_Dive_Scharmer.pdf
- Shevchenko, O. (2017). Factors of actualization of global climate change. *Historical and political problems of the modern world: Collection of scientific articles*. 35–36, 269–282 [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. (2018a). Scientific opinion on the study of global problems of humanity. *Current problems of international relations*, 134, 27–40. <https://doi.org/10.17721/apmv.2018.134.0.27-40> [in Ukrainian]
- Shevchenko, O. (2018b). Modern ways of regulating global climate change. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: International Relations*, 47–48, 70–77 [in Ukrainian].
- Shevchenko, O. (2023). Communications of global climate change: a conceptual dimension. *International and political studies*, 36, 224–231 [in Ukrainian].
- Slobodyanyk, O. (2019). Modern Tools of Foreign Policy Communications in International Relations. *Gileya: Scientific Bulletin: "Political Sciences"*, 143(3), 68–73 [in Ukrainian].
- Spaargaren, G. (2000). Ecological modernization theory and the changing discourse on environment and modernity. *Environment and Global Modernity*, 41–73.
- Speranza, C., & Taylor, D. (2024). *The Rise of the Disaster Diplomat: A New Era for Domestic Crisis Leadership*. <https://www.chds.us/c/emergency-management-disasters/>
- Steward, J. (1955). *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. University of Illinois Press.
- Sutton, M., & Anderson, E. (2013). *Introduction to Cultural Ecology*. DOI:10.4324/9781003135456.
- Taebi, B., Kwakkel, J. H., & Kermisch, C. (2020). Governing climate risks in the face of normative uncertainties. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11(4), e666. <https://doi.org/10.1002/wcc.666>
- Thang, H. (2011). River, sea ecological culture and tourism in Cuu Long River Delta. *Journal of Social Sciences*, 9, 42. DOI: 10.12691/education-6-6-17
- Tykhomirova, Y. (2018). International legal and organizational design of the architecture of climate change. *International relations, public communications and regional studies*, 2(4). <https://reint.vnu.edu.ua/index.php/reint/article/download/66/60/> [in Ukrainian].
- Tykhomirova, Y. (2022a). The concept of climate diplomacy in modern scientific discourse. *Innovation in modern science: economics, management, tourism, jurisprudence, education, philosophy*, 49–69 [in Ukrainian].
- UNDP. (2018). *Sustainable development goals*. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- Uscinski, J., & Parent, J. (2014). *American conspiracy theories*. Oxford University Press.
- Wallerstein, I. (1999). Ecology and the capitalist costs of production: no exit. *Ecology and the World-System*, Praeger, 3–12. <https://doi.org/10.5040/9798216188254.ch-001>
- Wang, B. (2021). *China's Transition on Climate Change Communication and Governance: From Zero to Hero*. Springer.
- What is Climate Justice? (2022). *Center for Climate Justice*. <https://centerclimatejustice.universityofcalifornia.edu/what-is-climate-justice/#just-transition>
- Zheng, B., Qin, Z., & Zheng, Q. (2021). Strategic orientation and action strategy of climate communication in China under the background of ecological civilization construction and green development concept. *News Writing*, 6, 45–51 [in Chinese].

Отримано редакцією журналу / Received: 12.09.25
 Прорецензовано / Revised: 20.09.25
 Схвалено до друку / Accepted: 23.12.25

Olena SHEVCHENKO, DSc (Polit.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-3119-9193
e-mail: Shevchenko_olena@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE STUDY OF GLOBAL CLIMATE CHANGE

Background. *The article examines scientific approaches to the study of global climate change and policies to counter it, based on theories of international relations, globalization, ecological modernization, sustainable development and climate justice. The communicative dimension of climate policy (ecological, risk, scientific, political and disaster communications) and their role in shaping the climate-motivated behavior of international actors are shown. The spectrum of scientific discussions on the causes of climate change is outlined – from anthropogenic warming to natural cycles - and the associated epistemic uncertainties for mitigation and adaptation strategies. The author's concept of "climate humanism" is proposed, which combines countering climate change with the values of human rights, social justice and international responsibility. A theoretical and methodological basis for analyzing the climate policy of leading international actors in the context of modern global transformations is formulated.*

Methods. *The study is based on a systemic and interdisciplinary approach, combining theoretical and conceptual analysis and synthesis of scientific approaches with a comparative analysis of theories and concepts, in particular international relations, globalization, sustainable development, ecological modernization and climate justice. In the process of work, an analysis and generalization of scientific sources and empirical developments were carried out, as well as content analysis and analysis of documents of international organizations and international legal acts, in particular the UN Framework Convention on Climate Change, the Paris Agreement and reports of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC).*

Results. *The study systematized existing theoretical approaches to explaining the phenomenon of global climate change and analyzed their relationship with political and institutional mechanisms for responding to them. It was found that communication tools – from scientific and political messages to crisis and risk communications – play a key role in shaping public support for climate solutions. Particular attention is paid to the conflicting interpretations of the causes of climate change, ranging from anthropogenic to natural cycles, and the impact of these interpretations on international negotiation processes. It is found that uncertainty in scientific assessments can increase political polarization and complicate the development of unified mitigation and adaptation strategies. The potential of an interdisciplinary approach to reconcile environmental, social, and economic interests in global climate policy is analyzed. Conceptual guidelines are proposed that can ensure the integration of the principles of climate justice and human rights into the practice of leading international actors.*

Conclusions. *Conceptual approaches to the study of global climate change policy are based on modern theories of international relations, theories of globalization, the concept of new humanism, and sustainable development. From the author's point of view, the causes of global climate change are both anthropogenic and natural in nature, and climate change affects all spheres of human life - political, security, economic, environmental and social. The author's concept of "climate humanism" as an interpretation of the idea of "new humanism" is interpreted as a concept that combines the policy of combating climate change with the values of social justice, human rights and international responsibility. The concept is based on the idea of responsibility for preserving the environment for future generations, the need to harmonize the interests of man and nature, the importance of the simultaneous implementation of environmentally friendly technologies, the transformation of public consciousness and behavior.*

Key words: *global climate change, climate policy, climate justice, climate humanism.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.